AHÎZÂDE ABDÜLHALIM'IN MÜNŞEÂT'I

Sibel Ust Erdem
Uluslararası Balkan Üniversitesi
sibelusterdem@hotmail.com
Kuzey Makedonya
Hasan Şahin
Uluslararası Balkan Üniversitesi
Hasan.sahin@ibu.edu.mk
Kuzey Makedonya

ÖZET

XVI. asırda İstanbul'da doğan Ahîzâde Abdülhalim Efendi, Kazasker Ahîzâde Mehmed Efendi'nin oğlu ve Şeyhülislâm Ahîzâde Hüseyin Efendi'nin büyük kardeşidir. Devrinin ünlü âlimlerinden ve Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi'den ilim tahsil etmiştir. İki defa Anadolu kazaskeri ve bir defa Rumeli kazaskeri olmuştur. 1604 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. Âlimlik, şairlik, münşîlik, hattatlık ve mütercimlik gibi vasıflara sahip olan Ahîzâde çok yönlü bir sanatkârdır. "Ta'lîka 'ale'l-Hidâye ve Bazı Şürûhihâ", "Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve", "Muhtasarü'd-Dürer ve'l-Gurer" eserlerinin yanı sıra "el-Eşbâh ve'n-Nezâir", "Câmiü'l-Füsûleyn", "ed-Dürer ve'l-Gurer" ve "Münşeâtü'l-Miftâh" adlı eserlere haşiyeler yazmıştır. "Münşeât" isimli eserinden çeşitli kaynaklarda bahsedilmiştir. Bu eser, Nuruosmâniye Yazma Eser Kütüphanesi 34 Nk 4290 demirbaş numarada tespit edilmiştir.

Sanat gösterme alanı olarak müzeyyen üslupla kaleme alınan münşeatlar, bizlere tarihî ve edebî bilgiler sunmaktadır. Nâsirliğiyle ön plana çıkan Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin üslup bakımından dikkat çekici bir eseri olan "Münşeât"ı da bu açıdan önemlidir. Çalışmada, Ahîzâde Abdülhalim Efendi, Osmanlı münşeat geleneği ve *Münşeât* adlı eserinin Osmanlı inşa geleneği içerisindeki yeri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türk Edebiyatı, Nesir, İnşâ, Ahîzâde Abdülhalim Efendi, Münşeât.

The Munsheat of Ahizade Abdulhalim

Sibel Ust Erdem
Uluslararası Balkan Üniversitesi
sibelusterdem@hotmail.com
Kuzey Makedonya
Hasan Şahin
Uluslararası Balkan Üniversitesi
Hasan.sahin@ibu.edu.mk
Kuzey Makedonya

ABSTRACT

Ahizade Abdulhalim who was born in Istanbul in the 17th century is the son of Kazasker Ahizade Mehmet Efendi and elder brother of Sheikh ul-islam Ahizade Hüseyin Efendi. He was educated by one of the then-famous scholars and Sheikh ul-islam Ebuddsuud Efendi.
He became Anatolian Kazasker twice and Rumelia Kazasker once. He died in Istanbul in 1604. Having the qualifications such as being Scholar, Kazasker, Prose Writer, Calligrapher, Interpreter, Ahizade is a multi-talented artist. In addition to the works ”Ta'lika ‘al-Hidayah and Some Shuruhiha“, ”Terceme-i Şevahidü'n-Nübüvve“, ”Muhtasarü'd-Dürer ve'l-Gurer“, he also wrote hashiyah for the works ”al-Ashbah ve'n-Nezair“, ”Camiü'l-Füsuleyn“, ”ed-Dürer ve'l-Gurer“ and ”Munshatü'l-Miftah". His work ‘ Munsheat’ was mentioned in different works. This work was found in the fixture number 34 Nk 4290 in Nuruosmaniye Manuscript Library.
The munsheats written with a museum style as a field of art display provide us historical and literary information.
Being famous with its Nasser, the notable Munsheat of Ahizade Abdulhalim Efendi in terms of style is also important in this respect. In the work, the role Ahizade Abdulhalim Efendi was analyzed in terms of Ottoman Munsheat tradition and the place of the work Munsheat was analyzed in Ottoman Construction tradition.

Key words: The Old Turkish Literature, Prose, Construction, Ahizade Abdulhalim Efendi, Munsheat.

Giriş: Münşeatlar

Sözlükte "nesr" kelimesi "dağıtmak, saçmak, sözü çoğaltmak" ve "nazım dışında düzenlenmiş söz" anlamındadır (Durmuş, 2007: 6). Lügatlerde "düz yazı, nesir" anlamına gelen ve "inşa" kelimesiyle müştak "münşeat" kelimesi ise "münşî" adı verilen resmî devlet dairelerinde çalışan nişancı veya küttabların kaleme aldığı çoğu müzeyyen nesirle kaleme alınmış resmî yazılarla mektuplar yanında şair ve edebiyatçıların kaleme aldığı her çeşit sanatkârane mensur esere ve bu yazıların toplandığı eserlere denilmektedir (Uzun, 2006: 18). Sözlüklerde münşî (sanatçı için) yazılı anlatımı güçlü olan, nesirde usta, kâtip vs. anlamlara gelmektedir (Cağbayır, 2007: 3380). İnşa ise "ortaya çıkarmak, icat ve ihdas etmek, yaratmak" manalarına gelirken daha sonra "kurmak, üretmek ve yazmak" gibi anlamlarda da kullanılmıştır. Bu anlamından hareketle "yazmak, yazma sanatı ve kompozisyon" gibi anlamlar kazanmış ve daha sonra resmî ve özel yazışmaların belirli bir usule göre yapılmasının inceliklerini ve mektup yazma sanatını ifade eden bir edebî terim hâline gelmiştir. Bu sanatı konu alan ilme "ilmü'l-inşâ" denir. İnşa ilminin kaidelerine uygun olarak kaleme alınan metinlere de "münşeat" denilmiştir (Durmuş, 2000: 334). Osmanlı döneminde münşeatlar, çeşitli hususlarda farklılık gösterse de bu eserler genel olarak bir sanat gösterme alanı olarak kullanılmıştır.

Divan edebiyatı şairleri genel olarak mensur metinlere iltifat göstermediklerini dile getirmişlerdir. Buna rağmen mensur metinlerin varlığı ve sayısı yadsınamayacak derecededir. Bu eserlerde yer yer nazımda görülen sanatlı üsluba yakın bir üslup da gözlemlenmektedir. Sanatkârane bir üslupla nesir kaleme alma isteği inşa ilmini ortaya çıkarmıştır.

Eski Türk edebiyatında XVI. asırdan başlayarak XX. asıra kadar devam eden münşeat geleneği içerisinde çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Her çeşit mensur yazıyı bir araya toplayan eserlere "mecmua-i inşâ" veya "mecmua-i münşeât" denilmiştir. Kınalızâde Ali Efendi, Lâmiî Çelebi, Veysî, Nergisî ve Nâbî'nin eserleri bizzat kendileri tarafından derlenmiş; Ebussuûd Efendi, Nef'î, Çelebizâde Âsım, Râgıb Paşa, Kânî ve Âkif Paşa gibi sanatkârların münşeatları ise vefatlarından sonra başkaları tarafından bir araya getirilmiştir (Uzun, 2006: 18).

Münşeatlar konularına göre edebî münşeatlar, tarihî münşeatlar ve didaktik münşeatlar olmak üzere üçe ayrılır. Tarihî münşeatlara *Münşeât-ı Selâtîn, Münşeât-ı Latif, Düstûrü'l-İnşâ, Münşeât-ı Cevrî, Münşeât-ı Münif, Münşeât-ı Âsım, Münşeât-ı Ragıp, Müntehabât-ı Münşeât, Münşeât-ı Mufassal, Münşeât-ı Siyasiyye* vb. didaktik münşeâtlara ise *Terassül, Menâhicü'l-inşâ, İnşâ, Hülâsa-i İnşâ, İnşâ-ı Cedîd, Münşeât-ı Süheyl, Mebâni'l-İnşâ, İnşâ-ı İmlâ ve Mükemmel İnşâ, Fenn-i İnşâ, İnşâ-i Muallim, Münşeât Mecmuası, Gülşen-i İnşâ, Gül-i Sad-berg, Münşeât-ı Fevri Ahmed, Münşeât-ı Abdülhalim, Münşeât-ı Taib, Münşeât-ı Mehmed Reşîd, Mecmua-i İnşâ, Münşeât-ı Mergûb, Münşeât-ı Sa'id, Münşeât-ı Nasif b. Mün'im, Gülbün-i İnşâ, Nüzhetü'l-İnşâ, Münşeât-ı Hukuk, Münşeât-ı Azîziye, Hazine-i Mekâtib, Bedâyi-i Âsar, Usul-i Kitabet ve İnşâ, Münşeât-ı Meşruha, İnşâ-ı Atika, Ünvân-ı Mekâtib* vb. örnek gösterilebilir (Münşeatların tasnifi hakkında detaylı bilgi için bkz. Daş, 2003).

Münşeatlarda ise müellifler tarafından çeşitli sınıflandırmalar yapılır. Kınalızâde Ali Çelebi'nin *Münşeât*'ında: Tenbihnameler, muhtelif; Veysî'nin *Münşeât*'ında tehniyetnameler, şefaat ve siparişnameler, tahiyyetnameler, taziyetnameler ve itiraznameler olarak tasnifler edilmiştir. Mustafâ Ali'nin "Menşeü'1-İnşa"sı kendi içerisinde muhabbet mektupları (tavamir-i muhabbet), durum bildiren mektuplar (tefhim-i hâlet), bir iş sipariş eden mektuplar (sipariş-i maslahat), tebrik mektupları (menaşir-i tehniyet), taziye mektupları (nâmeha-yı taziyet) olarak tasnif edilmiştir. Mahmûd Celaleddin Paşa'nın *Münşeât'*ı ise törenlerde irad edilen resmi nutuklar, resmî muharrerat, teşekkürnameler, arizalar, resmî

ilanlar, muhtelif konularda temsili mektup örnekleri şeklinde tasnif edilmiştir (Detaylı bilgi için bkz. Haksever: 1996).
Münşeatlar genel olarak müzeyyen nesir üslubu çerçevesinde kaleme alınmıştır. Yüksek bir edebî seviyedeki sanatkârın üslubu da bu eserlerde ağırlaşır. Bu tür metinlerde kaideler net bir şekilde belli olduğundan kalıplaşmış ifadeler sıklıkla kullanılmıştır.

Ahîzâde Abdülhalim Efendi ve Eserleri (d. 963/1555-ö. 1013/1604)

Âlim, şair, hattat ve kadılık vasıflarına sahip Ahîzâde Abdülhalim Efendi, Osmanlı'nın çok yönlü şahsiyetlerinden biridir. İlmiye sınıfına mensup bir aileden gelmesi münasebetiyle "Ahîzâde" unvanıyla şöhret bulmuştur. Kazasker Ahîzâde Mehmed Efendi'nin büyük oğlu (Özcan, 1012: 33; Donuk, II, 2017: 1306) ve Maktul Şeyhülislâm Ahîzâde Hüseyin Efendi'nin kardeşidir (Güleç, 1988: 548; Tüfekçioğlu, 2017: 3). 963/1556'da İstanbul'da doğmuştur. Anne tarafından soyu Rum Sa'dî Efendi'ye dayanmaktadır (Donuk, II, 2017: 1306). Döneminin çeşitli âlimlerinden ilim tahsil etmiştir. Babası Edirne mutasarrıfı iken 978/1570'te Taşlık müderrisi Karaçebizâde Hüsam Efendi, Üçşerefeli müderrisi Arabzâde Abdurrauf Efendi, Sultân Bayezid müderrisi Hacegizâde Salih Molla Efendi'den ilim tahsil ettikten sonra İstanbul'a döndüklerinde Mevlâna Fuzayl el-Cemalî Hazretlerinin hizmetinde bulunmuştur (Donuk, II, 2017: 1307). Burada Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi'den ilim tahsil etmiştir. Ayrıca Pîr Mehmed Dede'den sülüs ve nesih yazılarını meşk etmiştir. İlim ve irfanda olgunlaştıktan sonra Yeni İbrahim, Kâsım Paşa, Yeni Ali Paşa, Şah Sultân, Hankâh, Haseki, Sahn-ı Seman ve Şehzâde medreselerinde müderrislik yapan Ahîzâde Abdülhalim Efendi (Özcan, 2012: 33), daha sonra Bursa, Edirne ve İstanbul kadılıklarında da bulunmuştur. 1596 ve 1599 yıllarında iki defa Anadolu kazaskerliği, 1601'de Rumeli kazaskerliği görevine gelmiştir. İki yıl sonra bu görevinden ayrıldıktan sonra 14 Muharrem 1013 (14 Haziran 1604)'te İstanbul'da şirpençe (kan çıbanı) hastalığından elli yaşlarında vefat eden Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin türbesi, Sultân Selim yakınlarındaki evinin karşısındaki Çukur Medrese (Şeyhülislam Ahîzâde Hüseyin Efendi Medresesi)'nin yanındaki hazirede bulunmaktadır (Güleç, 1988: 548; Karatay, 2008: 192; Saraç, 2016: 240; Donuk, II, 2017: 1307; Aksoyak ve Öztürk: 2021). 1013/1604 yılının Muharrem ayında vefat eden Ahîzâde Abdülhalim Efendinin vefatına çeşitli şairler tarafından düşürülen tarihler şöyledir:

"İrtihâl el-ulûm bi-Abdulhâlîm -1013 (Aksakal Ahmed Efendi),
Cenân ola Ahîzâde Efendinin câyı -1013 (Bursalı Hâşimî),
Vâh kim göçdi Ahîzâde güzîn –i fusahâ-1013 (Neşâtî),
Kıldı 'azm-ı 'adem Ahîzâde-1013 (Sâlikî)" (Aksoyak ve Öztürk: 2021).

Nevîzâde Atâyî, Abdülhalim Efendi'ye mülazım olmuş ve bununla iftihar etmiştir (Özcan, 2012: 33). Atâyî, Şakâyık Zeyli'nde ondan "el-Mevlâ el-Fâzıl ve'l-Üstâd el-Kâmil Abdü'l-halîm Efendi" künyesiyle âlemde benzeri olmayan, hayalde benzersiz, fesahat ve belagat ikliminin ankası, Anadolu âlimlerinin serbülendi olarak bahsetmiştir (Donuk, II, 2017: 1306). Edebî ve ilmi yönüne dair Atâyî *Mollâ-yı sâlifü'l-beyân 'allâme-i âlem-i 'ilm ü 'irfân, fünûn-ı nakliyyenün muhît-i bî-kerânı, ulûm-ı 'akliyyenün çâbük-süvâr-ı meydânı, hiddet-i zekâ vü sürat-i intikâlle yegâne, vüs'at-ı ihâta vü kesret-i mahfuzla müfred-i zemâne, hâlbe-i takrirde gülgûn-ı zebanı bâd-peymâ, 'arşa-i tahrîrde kümeyt-i hâme-i çâbük-'inânı esb-i câdû gibi hayret-efzâ, nikât-ı gün-â-günı müşkil-güşâ-yı havâss u avam...* (Donuk, II, 2017: 1311) ifadeleriyle onu methetmiştir.

"Halimî" mahlasını kullanan Ahîzâde Abdülhalim Efendi özellikle tefsir, hadis, fıkıh ve tasavvuf alanında mensur eserler kaleme almıştır.

Molla Câmî'nin *Şevahidü'n-Nübüvve* adlı eserini oldukça sanatkârane bir üslupla tercüme ettiği *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve* adlı eserinin yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde 25 nüshası bulunmaktadır. *Muhtasarü'd-dürer ve'l-gurer* adlı eseri Molla Hüsrev'in meşhur ve Osmanlı medreselerinde sıkça kullanılan eserinin özetidir (Aksoyak ve Öztürk: 2021). Ahîzâde bazı eserlere haşiyeler kaleme almıştır. Abdülhalim Efendi'nin fıkıhla ilgili *Hidâye Hâşiyesi*, *Fetavâ*, *Câmiü'l-fusuleyn Hâşiyesi*, *Eşbeh ve'n-Nezâir Hâşiyesi*, *Risâle fî Mefhûmi'l-Muhâlefe*, *Risâle fî Mebhasi'l-İstishâb*, *Risâle fi'l-müdde'î ve'l-Müdde'â Aleyh*, *el-Mesâilü'l-Fıkhiyye el-Mültekata*, *Tahkîku Mes'eletin min Mesâili't-Tatarhaniyye*, *Mu'ârada fî Mes'eleti'r-Radâ*, *İ'tirâz-ı Merhûm Abdülhalim Efendi*, *Devran ve Raks Hakkında Fetva* isimli eserleri; tefsir alanında *Enbiya Suresi 1. Ayet, Ahzap Suresi 38, 39 ve 40. Ayetler, Nur Suresi 4 ve 5. Ayetler* adlı risaleleri ve *Riyâzü's-sâdât fî İsbâti'l-Kerâmâtli'l-Evliyâi Hâle'l-Hayâtve Ba'de'l-Memât*, *Risâle fi's-Sa'y ve'l-Batâle*, isimli eserleri bulunmaktadır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Tüfekçioğlu, 2017). Bunların dışında *Münşeât* adlı eseri bulunmaktadır.

Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin Münşeâtı[5]

Münşeât'ın tespit edebildiğimiz "Münşeât-ı Ahîzâde Abdülhalim" başlıklı tek nüshası Nuruosmâniye Yazma Eser Kütüphanesi 34 Nk 4290 demirbaş numarada kayıtlıdır. Yazma, yeşil bez cilt içerisinde kırık divanî hatla kaleme alınmış, 17 satırlı 129 varaktan oluşan tam bir nüshadır. Yazmanın sırtı güveler tarafından yenmiştir. Şirazesi sağlamdır. Yazılarda bozulma, yıpranma veya siliklik yoktur. Sayfalarda müşir bulunmaktadır. Başlıklar, keşideler ve noktalar kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır. Derkenar bulunmamaktadır. Arapça unsurların ve manzum kısımlardan önce yer alan nazm ve beyt ibarelerinin üzeri kırmızı mürekkeple çizilidir. Nüshanın istinsah tarihi belirtilmemiştir.
İç kapakta bulunan Arapça *Vakfu bedrü'l-budûr et-tâmmât fî-bedîü'l-hilâfe ve'l-makâmâtü's-sultân ibnü's-sultânü's-sultân ebu'l-irşâd Osmân Han ibnu's-sultân Mustafâ Han ceala'llâhu birrahû bi-nusreti li'l-üdebâi'l-encâb ve emme'd-dâî el-hâc İbrahim ... bi'l-haremeyni'ş-şerîfeyni'l-muharrameyn gufire leh* (1a) dua ve övgü ifadelerinden nüshanın Sultan Osman'a ithafen kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

Eserde 262 mektup yer almaktadır. Bunların başlıkları şu şekildedir:

1. "Ahîzâde Abdülhalim Efendi Edirne kadısı iken hâce Efendi'ye gönderdügidür"
2. "Abdülhalim Efendi'nindür bir kimesne hakkında avf-ı tâmmedür"
3. "Ma'sûm nâm kâdî-i ehl-i ilm hakkında ulemânun ricâlarıdur. Mahzar-ı sûretidür"
4. "Mehmed"
5. "Es'ad el-merhûm"
6. "Edirne kadısı Rızvân Efendi'nündür"
7. "Dukakinzâde"
8. "Yahyâ Çelebi"
9. "Mehmed el-Kâdî"
10. "Mehmed el-Müderris"
11. "Abdullah el-Müderris"
12. "es-seyyid Muhammed"
13. "Câfer el-Müderris"
14. "Mehmed be-Cerrah-zâde"
15. "Sun'î Efendi'nündür"
16. "Yahyâ Efendi"
17. "Abdullah"

[5] Ahizâde Abdülhalim Efendi'nin "Münşeât" adlı eseri üzerine tarafımızca doktora tez çalışması hazırlanmaktadır.

18. “İbrahim”
19. “Mahmûd”
20. “Hasan Kethüdazâde”
21. “Azmizâde”
22. “Hüseyin el-Müderris”
23. “Yahşızâde”
24. “Mehmed Efendi dağı”
25. “Sâdeddin”
26. “Karaçelebizâde”
27. “Haydar Efendi el-Müderris”
28. “Mehmed el-Kâdî”
29. “Hasan Efendi el-Kûfevî”
30. “Abdülhalim Efendi”
31. “... Defterdâr Ahmed Efendi hakkında ulemânun itdügi imzalardur”
32. “Abdülhalim Efendi”
33. “Abdurraûf”
34. “Kemâleddin [be-mısır] Efendi”
35. “Mehmed Efendi kâdî-i Buruşa”
36. “Abdülbâkî Efendi”
37. “Mustafâ Efendi”
38. “İbrahim el-Müderris”
39. “eş-Şeyh Muhammed”
40. “Hüseyin el-Kûfevî”
41. “Câfer Efendi”
42. “Abdülmü’min”
43. “Abdullah Efendi”
44. “Abdullah Efendi ... zâde”
45. “Azmizâde Mustafâ Efendi”
46. “Mustafâ Efendi”
47. “Abdürrahim Efendi”
48. “Mehmed el-Kâdî”
49. “Abdülhalim Efendi”
50. “Mustafâ Efendi”
51. “Mükerrerdür”
52. “Abdurrahmân Efendi”
53. “Mehmed el-Müderris”
54. “Mehmed el-Müderris”
55. “Yahyâ Efendi”
56. “Rızvân Efendi”
57. “Bir azizün hakkında ulemâ-i Bağdad-ı uzmânun mahzarlarıdur”
58. “Zekeriya Efendi”
59. “Abdullah Efendi”
60. “Abdülganî Efendi”
61. “Yusuf Efendi”
62. “İbni Lutfî”
63. “Mirzâ en-Nâkib”
64. “Mehmed el-Müderris”
65. “Abdülhalim el-Müderris”

66. “Mehmed el-Hüseynî el-Müderris”
67. “Ahmed el-Müderris”
68. “Mehmed Efendi el-Müderris”
69. “Mustafâ el-Müderris”
70. “Sunullah Efendi”
71. “Osmân el-Müderris”
72. “Hasan Efendi el-Müderris”
73. “Mehmed Efendi ibni el-mevlâ Sâdeddin”
74. “Esad Efendi el-ibâd ibnü’l-mevlâ Sâdeddin Esad”
75. “Sâdeddin Efendi”
76. “Abdülhalim Efendi Ahîzâde”
77. “Abdurrahmân Efendi”
78. “Ahmed el-Ensârî”
79. “Şemseddin el-Kâdî”
80. “Rızvân Efendi el-Kâdî”
81. “Mustafâ Efendi el-Müderris”
82. “Abdülaziz ibnü’l-mevlâ Sâdeddin”
83. “Mahmûd el-Kâdî”
84. “Şerîf Efendinün Müsliheddin nâm ehl-i ilmin mahzarıdur”
85. “Kemâleddin”
86. “Hasan Efendi el-Müderris”
87. “Abdülhalim el-Müderris”
88. “Hüseyin Efendi [be-medreseti Valide Sultan] el-Müderris”
89. “Mehmed Efendi el-Müderris”
90. “Mehmed Efendi el-Müderris”
91. “Mustafâ Efendi el-Müderris”
92. “Kemâleddin muhammed el-Müderris”
93. “Sâdeddin Mehmed el-Müderris”
94. “Esad Efendi ibn-i Sâdeddin”
95. “Yahyâ Efendi el-Müderris”
96. “Mustafâ Efendi el-Müderris”
97. “Mustafâ Efendi el-Müderris”
98. “Abdüssamed Efendi”
99. “Ahmed el-Ensârî”
100. “Mustafâ Efendi el-Kâdî”
101. “Sunullah Efendi”
102. “Muhammed el-Arabî”
103. “Mehmed el-Kâdî”
104. “Mehmed el-Hüseynî el-Kâdî”
105. “Abdürrahim Efendi el-Kâdî be-Üsküdar”
106. “Zeynelabidin el-Kâdî”
107. “Mehmed el-Kâdî”
108. “Abdülhalim Efendi”
109. “Mehmed Kemâlzâde”
110. “Osmân Efendi el-Müderris”
111. “Abdürrahim el-Müderris”
112. “Süleymân el-Müderris”
113. “Abdülvehhâb el-Müderris”

114. “el-Mevlâ Mustafâ el-Müderris”
115. “Yahyâ Efendi el-Müderris”
116. “Abdülbâkî nam bir kadı hakkında mektûb-ı mergûbdur”
117. “Berây-ı terbiye ve ricâ elkâbıdur”
118. “Elkâb-ı mergûb-ı lâzıme”
119. “Nâme-i hümâyûn Acem şâhı Şâh Abbâs’a irsâl olınmışdur”
120. “Nâme-i dîger mergûb Şâh-ı Acem’e irsâl olınmışdur”
121. “Abdülganî Efendi Mehmed Paşa’nun evkafına yazdugı vakfiye sûretidür”
122. “Bir kimesne hakkında ... nâme-i mergûbdur”
123. “Bu dahi elkâb-ı mergûbedür”
124. “Mektûb-ı mergûbdur”
125. “Mektûb-ı mergûbe ber-vech-i şefâat münasib est”
126. “Şefâatnâme-i mergûb”
127. “Ulemâdan birisi emsâli ulemânın birisine göndermişdür”
128. “Diger elkâb-ı mergûb berây-ı muhabbetnâme”
129. “Muhabbetnâme”
130. “Taziye elkâbı”
131. “Muhabbetnâme-i diger”
132. “Muhabbetnâmedür”
133. “Rica-i berat-ı şerîf-i âlîşân”
134. “Mısır’dan bazı ahvâl ilâmıdur”
135. “Dânişmend rabtı içün müeyyed merhûm hâce Efendinündür”
136. “Dânişmend rabtı içün hâce Efendi’nündür”
137. “Bu dahi rabt-ı Dânişmend içün hâce Efendi’nündür”
138. “Hâce Efendi’nün imam damadına Burusa kadısı iken gönderdügidür”
139. “Merhûm müşarun ileyh remzizâdeye göndermişdür”
140. “Hâce Efendi Merhûmundur”
141. “Hâce Efendi Çivizâde içün Sinân Paşa’ya göndermişlerdür”
142. “Merhûm Hâce Efendi’nündür”
143. “Bu dahi Hâce Efendi’nündür”
144. “Arz-ı mergûb-ı a‘lâya”
145. “Şefâatnâme-i a‘lâya”
146. “Hâce Efendi Serdar Sinân Paşa göndermişlerdür”
147. “Sinan Paşa’ya Nigârîzâde içün göndermişlerdür”
148.“Şefâatnâmedür”
149. “Şefâatnâmedür”
150. “Muhabbetnâme vusulüne cevâb”
151. “Bir kimesne hakkında hüsn-i hitâbdur”
152. “Muhabbetnâme mahzarı”
153. “Elkâb-ı mergûb”
154. “Diger elkâb-ı mergûb”
155. “Diger elkâb-ı mergûb”
156. “Diger elkâb-ı mergûb”
157. “Diger elkâb-ı ...” 77
158. “Diger elkâb-ı mergûb”
159. “Muhabbetnâme ber-vech-i ubûdiyyet”
160. “Elkâb-ı mergûbdur”
161. “Diger bir elkâb-ı mergûb”

162.“Diger elkâb-ı mergûb”
163. “Diger bir elkâb-ı mergûb”
164.“Diger elkâb-ı mergûb”
165. “Muhabbetnâme-i mergûbdur”
166. “Muhabbetnâme”
167. “Elkâb-ı mergûb”
168. “Cevâb-dâden-i mektûb-ra”
169. “Ulemâya elkâb”
170. “Kapudanpaşaya muhabbetnâmedür”
171. “Tarif ve şefâat-ı mergûbdur”
172. “Berây-ı muhabbetnâme ve ahvâl-i dua ve senâdur mahallinde münasibdür”
173. “Sûret-i arzdur”
174. “Sûret-i penahındur arzdur”
175. “Sûret-i adlindür arzdur”
176. “Sûret-i savbına arz olındı arzdur”
177. “Mevali-i izâm hazretlerine elkâb-ı mergûbdur”
178. “Diger elkâb-ı mergûbedür”
179. “Kuzzanın birisi hakkında hitâb-ı müstetabdur”
180. “Muhabbetnâme”
181. “Muhabbetnâme”
182. “Ubûdiyetnâme-i mergûb”
183. “Dibace-i mergûb”
184. “Elkâb-ı mergûb”
185. “Elkâb-ı mergûb”
186. “Sûret-i arz”
187. “Sûret-i arzdur”
188. “Vazife ricâsı içün tarifnâmedür”
189. “Fasl-ı âhir vüzera ve ümera içün elkâbdur ki zikr olınur”
190. “Diger elkâb-ı mergûbdur”
191. “Fazl-ı ... istidâ-yı afv u merhamet mağfiret”
192. “verasına ayib cirm ü günah”
193. “Der-tarif-i merdan-ı şecâat-şiar”
194. “Ednâdan a‘lâya muhabbetnâmedür”
195. “Sûret-i takrib”
196. “Şefâatnâme-i mergûb”
197. “Diger şefâatnâme-i mergûb”
198. “Ahîzâde Efendi merhûm Edirne’den ordu kazasına göndermişlerdür”
199. “Şefâatnâme”
200. “Ubûdiyetnâme”
201. “Arzdur”
202. “Mergûb tehniyenâmedür”
203. “Tehniye-i akıbet-i mergûbu’l-evvel”
204. “Bazı havâlîden bazı ahvâl içün ikbal-ı elkâb-ı mergûbdur”
205. “Nev’i Efendi îd günü Sinân Paşa’ya vardukda şâir ehl-i âlî olmaz diyü ta’n olındukda ta’rîzen yazup göndermişdür. Gayet mergûb ve matlûb olmışdur”
206. “Berây-ı şecâat”
207. “Diger berây-ı şecâat”
208. “Tatar askerine elkâbdur”

209. “Şiddet-i firak arz-ı iştiyâk”
210. “Diger firak-ı iştiyâk”
211. “Diger arz-ı iştiyâk”
212. “Diger iştiyâk-ı arz”
213. “Taziyenâme”
214. “Diger taziyenâme”
215. “... asakir Efendi hazretlerine kadılık içün şefâat-i mektûbdur”
216. “Meşâyıh-i izâmun birine hayır dua istimdad içün muhabbetnâmedür zikr olınur”
217. “Bağdad eyaletine mutasarrıf olan ... yeniden asitânade sadr-ı azam hazretlerine muhabbetnâmedür”
218. “Ednadan a‘lâya ubûdiyet yüzinden muhabbetnâmedür”
219. “Vezîr-i a‘zamdan beglerbegilere mektûbına cevâb-daden”
220. “Mektûb-ı ulemâdur”
221. “Muhabbetnâme-i mergûb”
222. “A‘lâya muhabbetnâme ve devlet-hâh-ı senâ ...”
223. “Ulemâya ecmaîn muhabbetnâme”
224. “Muhabbetnâmedür”
225. “Ağalardan biri Tatar hane tahrîr eylemişdür”
226.“Tehniyet-i münasebet içündür”
227. “Tehniyet-i sadâret”
228. “Diger tehniye-i mansıb”
229. “Diger tehniye-i mansıb”
230. “Tehniye-i kaza-i darü’s-saltana”
231. “Tehniye-i sadâret-i uzmâ”
232. “Der-tehniye-i mansıb-ı reîsü’l-küttâb”
233. “Sûret-i elkâb-ı der-tehniye-i vilâdet”
234. “Tehniye-i kudûm sahib-i devlet”
235.“Der-elkâb-ı tehniye-i arus”
236. “Der-tehniye-i elkâb-ı sûr”
237. “Der-elkâb-ı tehniye-i vilâdet”
238.“Elkâb-ı tehniye-i mansıb”
239. “Diger tehniye-i sadâret-i uzmâ”
240. “Der-tesliyet-i erzân ez-küdûrât-ı zamân ve tekâlib-i ahvâl ...”
241. “Berây-ı tesliye-i hâtır”
242. “Diger berây-ı tesliye-i hâtır”
243. “Diger berây-ı tesliye-i hâtır”
244. “Der-elkâb-ı meşâyıh-ı izâm”
245. “Diger elkâb”
246. “Elkâb-ı ulemâ”
247. “Elkâb-ı ulemâ”
248. “Elkâb-ı ulemâ”
249. “Elkâb”
250. “İcab-ı âlî daavâtı içündür”
251. “Berây-ı davet-i yârân”
252. “Berây-ı davet-i yaran”
253. “Davetnâme-i sûr-i mergûb bu vechle tahrîr olına”
254. “Davetnâme-i ... berây-ı yârân ve cevâb-dade-...”

255. “Fasl-ı âhir beyânındadır ki zikr olınur tarif-i vüzera-i izâm ve vükela-i zevi’l-ihtişam ve erbâb-ı devlet ve sayire ber-mucib-i elkâb mergûb ve münasib”
256. “Taziyenâmedür”
257. “Taziyenâmedür”
258. “Diger taziyenâmedür”
259. “Sûret-i taziye merhûm Sultan Cem tâbe serâhu şehzâde ... berây-ı namazgüzâr u hikem”
260. “Taziyenâmedür”
261. “Sûret-i arz-ı hâl ber-vech-i muhabbet erbâb-ı ulemâdan birine tahrîr olınmuşdur zikr olınur inşaallahu Teâlâ”
262. “Bu minvâl muhabbetnâme mergûbest”

Münşeât’ta dibace bölümü bulunmamaktadır. Eser doğrudan *Ahîzâde Abdülhalîm Efendi Edirne kadısı iken Hâce Efendi gönderdügidür* başlıklı metinle başlamıştır. *Devletlü ve mürüvvetlü sultânum hazretlerinün müzdahim cân-ı ashâb-ı izz ü câh olan bisât-ı saâdetmenât-ı sipihr-i inbisâtları takbîl ve âyât-ı daavât-ı izz ü ihtirâmları tilâvet ü tertîb olınup iktihâl-i ibâd-ı kimyâ gubâr-ı âsitân-ı gerdûn-ı i‘tiyarile mubâhât u ibtihâc-ı behcet ve vücûh-ı vücubü’s-sikât murmirrü’l-merâtibden sonra bî-şukûk ihlâs-ı sahîhi ve ubûdiyyet-i kadîmi birle temessük ü ihticâc kılınmakdan sonra atiyye-i aliyye-i azamet-penâh-ı felegi iştibâhlarına ma‘rûz abd-i hayır-hâh budur ki nesîm-i hulk-ı kerîm ve hevâ-yı lutf-ı amîm bu dâî-i hâlisü’l-bâlin gülşen-i âmâline temessuh itmekle gonce-i harâm-ı dil-i bî-ârâm temessuh itmek câiz ve bu kullar ol saadete hâyiz olursa bi-menni’llâhi’l-bârî sefîne-i vücûd-ı hâk-âlûd tünd-bâd-ı ilel ü a’râzdan ârî ve ticâreti kenâr-ı lutf-ı İlâhîden vefk-i murâd üzere câr olup...* (1b) şeklinde devam etmektedir. Metnin dili münşeatlarda yaygın olduğu üzere ağırdır. Seci ve iç secilerin yoğun olarak kullanıldığı âlî üslup olarak nitelendirilen üslup özellikleri görülmektedir.

Münşeat metni genel anlamda mensur bir eser olmakla birlikte yer yer manzum unsurlarla metnin üslubuna akıcılık kazandırıldığı görülür:

... benüm sultânum vusûl ü husûle karîn oldukda gonce-i ümmîd-i gülşen yüzinden zâhir ü bedîd ve dîde-i gamdın gamyâr-ı umûm-ı rûzigârdan baîd olup şükûfe-i murâd-ı gülşen-i husûlet-şikenine ve çeşm-i cism-i zamân-ı hâbgâh-ı ahdümde...
Nazm:
Ak gül goncesi gibi nâme
Geldi çün bu ekall-i hâme
Dil meşâmını eyledi ta’tîr
Hâne-i cânı eyledi tenvîr
Sîne toldı behceti ve şâdî
Sohbete oldı bâis ü bâdî
Benzemez ana ... zanbak
Gülde yok ol letâfet-i revnak
Cürmi kâfûr u hattı anberdür
Nice medh olınsa yaraşur
Benüm saâdetlü sultânum Cenâb-ı Bârî’ye hezâr tazarru u zârî ile levâzım-ı şükr-güzârı ve merâsim-i sipâs-dârı takdîm olınup evvelâ mektûb-ı mergûb-ı saâdet-iştimâl ve sahîfe-i latîfe-i meserret-meâli yazup âmâl... (2b).

Eserde yer yer İranlı şairlerden Farsça manzum iktibaslarda bulunulduğu görülmektedir. Aşağıda Hâcû-yı Kirmânî’den iktibas yapılan beyitlerin bulunduğu kısım yer almaktadır:

> *... cây-ı cârî ashâb-ı istihkâk olan cürm-i pür-kerem amîmü'l-eşfâklarınun vürûd-i iştiyâk ve cur'a-i câm-ı iftirâkı birle derûn-ı pür-hûn-ı ihtirâk üzere olup hırkat-i firkat-i cân-ı azîze kâr ve efkâr-ı visâl-i südde-i saâdet-medâr-ı seniyyeyi keşîden-i efkâr itmişdür. Beyt:*
> *Ger be-dânistemî [ki] firkat-i to*
> *Înçünîn sa'b bâşed u dil-sûz*
>
> *Ez-to hâlî ne-bûdemî yek dem*
> *Ve'z to dûrî ne-custemî yek rûz*[6](2a)

Âlî üslupla kaleme alınan mensur metinlerde sıklıkla görülen sec, iç secilerin Ahîzâde Abdülhalim tarafından *Münşeât* metninde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir:

Eserde müstakil bir hatime bölümü bulunmamaktadır. *Temmetü'l-kitâb bi-avnillâhi'l-melikü'l-vehhâb* ifadeleriyle eserin Allah'ın yardımıyla tamamlandığı ifade edilmiştir:

> *... Allah Teâla nihâl-i vücûd-ı şerîfünüzi libâs-ı sâf ile mülebbes ü mükerrem ve cemâl-i behcet-şi'ârunuz beşâret-i âkıbet ile mücellâ kılsun. Âmin.*

...

Ey bîş ez-ân ki der-kalem âyed senâ-yı to

Vâcib ber-ehl-i magrib u maşrık duâ-yı to

Ey der-bekâ-yı ömr-i to hayr-ı cihâniyân

Bâkî me-bâd her ki ne-hâhed bekâ-yı to[7]

Temmetü'l-kitâb bi-avnillâhi'l-melikü'l-vehhâb[8](129b)

Sonuç

Ahîzâde Abdülhalim Efendi nâsirliğiyle ön plana çıkan bir sanatkârdır. Eserlerinin birçoğu mensur olarak yüksek bir nesir üslubuyla kaleme alınmıştır. Münşeatların yapısal hususiyetleri gereği Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin münşîlik hususiyetlerinin gözlemlenebileceği eserlerin başında "Münşeât"ı gelmektedir. Eserin Nuruosmâniye Yazma Eser Kütüphanesi 34 Nk 4290'da bir nüshası tespit edilmiştir. Çalışmada, bu eserin muhtasaran tanıtımı yapılmıştır. Buna göre eserin tespit edilen tek nüshasından hareketle âlî nesir üslubu çerçevesinde kaleme alınmış olduğu, Arapça-Farsça manzum-mensur unsurların sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Münşeât'ın, Ahîzâde'nin farklı görevlerde ve zamanlarda çeşitli sebeplerle farklı şahıslar için kaleme aldığı metinlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulduğu anlaşılmıştır. Eserde 262 mektup kaleme alınmıştır. Bu metinlerin Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin bürokratik, sosyal ve edebî yönü hakkında önemli bilgiler içerdiği görülmüştür. "Münşeât" adlı bu eserin ortaya çıkarılıp

[6]Eğer senin ayrılığının bu kadar zor ve yürek yakıcı olduğunu bilseydim senden bir an bile ayrı ve bir gün bile uzak olmazdım. (Hâcû-yı Kirmânî, G528/3-4, s. 427).
[7]Ey övgüsü kalemin yazdığından daha fazla olan! Sana dua etmek doğu ve batıda yaşayanlara farzdır. Ey hayatı cihan ehlinin hayrına olan! Senin bekanı istemeyen bâkî kalmasın (Sa'dî, Mevaiz, K 49: 1, 11, s. 62, 63).
[8]Bağışlayıcı hükümdarın yardımıyla kitap tamamlandı.

ilim dünyasına tanıtılması, Ahîzâde Abdülhalim Efendi'nin nesir üslubunun ve Osmanlı nesir geleneğinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

BAŞVURULAR

Aksoyak, İsmail Hakkı ve Öztürk, Erdem Can. *Ahî-zâde, Abdülhalîm.* 21 08 2021. http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/halimi-ahizade-abdulhalim-efendi (erişildi: 11 02, 2021).

Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri.* Düzenleyen: M. A. Yekta Saraç. Ankara: TÜBA Yayınları, 2016.

Cağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük.* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.

Daş, Abdurrahman. «Osmanlılarda Münşeât Geleneği Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı Eserleri ve Münşeâtı.» Ankara: Ankara Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, 2003.

Durmuş, İsmail. *"Nesir" DİA.* Cilt 33. İstanbul: Diyanet Vakfı Yay., 2007.

—. *"İnşâ" DİA.* Cilt 22. İstanbul: Diyanet Vakfı Yay., 2000.

ganjoor.net. tarih yok. https://ganjoor.net/ (erişildi: 11 09, 2021).

Güleç, Hasan. *"Ahîzâde Abdülhalim Efendi" DİA.* Cilt 1. İstanbul: Diyanet Vakfı Yay., 1988.

Hâcû-yı Kirmânî. *Divan-ı Kamil-i Hâcû-yı Kirmânî.* Düzenleyen: Said Kâniî. Tahran: İntişârât-ı Bihzad Yay., 1995.

Haksever, Halil İbrahim. «Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisî'nin Münşeâtı.» Malatya: İnönü Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, 1995.

Karatay, Halit. *Hattat Divan Şairleri.* Ankara: Akçağ Yayınları, 2008.

Nev'izâde Atâyî. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik Fî Tekmileti'ş-Şakâ'ik.* Düzenleyen: Suat Donuk. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.

Özcan, Abdülkadir. *"Âhîzâde Abdülhalim Efendi" Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi.* 1. İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2012.

Sa'dî-i Şirâzî. *Külliyât-ı Sa'dî.* Düzenleyen: Muhammed Ali Fürûgî. Tahran: Çaphane-i Büruhim Yay., H. 1320.

Tüfekçioğlu, Muhammet Selman. *Ahizade Abdülhalim Efendi'nin el-Fark Beyne'l-Müddeî ve'l-Müddeâ Aleyh Risâlesinin Tahkik ve Tahlili. Yüksek Lisans Tezi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2017.

Uzun, Mustafa. *"Münşeât" DİA.* Cilt 32. İstanbul: Diyanet Vakfı Yay., 2006